

Nr 14.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för hantverkare att sälja gods som ej avhämtats.

Genom en den 10 februari 1950 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 77, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

L a g

om rätt för hantverkare att sälja gods som ej avhämtats.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Har hantverkare fordran för arbete på annans sak, som han äger att till säkerhet för sin fordran kvarhålla, och hava sex månader förflutit efter det arbetet slutfördes och fordringen förföll till betalning, äger hantverkaren i enlighet med vad nedan stadgas sälja godset och uttaga sin fordran ur köpeskillingen eller, om godset uppenbarligen saknar saluvärde, bortscaffa detsamma.

2 §.

Godset må ej säljas eller bortscaffas, utan att hantverkaren minst två månader i förväg men efter det arbetet slutfördes och fordringen förföll till betalning anmanat beställaren att lösa godset vid äventyr att detsamma eljest efter viss angiven tid kommer att säljas eller, om så är hantverkarens avsikt, bortscaffas.

Är anmaningen i rekommenderat brev avlämnad å postanstalt inom riket för befordran till den adress beställaren uppgivit eller, om adressen vid tiden för anmaningen hantverkaren veterligt var en annan, till denna adress, skall hantverkaren anses hava fullgjort vad på honom ankommer.

3 §.

Är fråga varav rätten att sälja eller bortscaffa godset beror föremål för rättegång eller eljest för prövning i laga ordning, må, innan tvisten avgjorts, vad i denna lag stadgas icke föranleda godsets försäljning eller bortscaffande.

4 §.

Försäljning skall ske på offentlig auktion. Är det uppenbart, att hantverkarens fordran jämte de med auktionen förenade kostnaderna ej skulle kunna utgå ur köpeskillingen, må försäljning i stället äga rum på annat lämpligt sätt.

Om tid och plats för auktion skall hantverkaren, såvitt ske kan, i god tid förut underrätta beställaren.

5 §.

Där annan än beställaren, hantverkaren veterligt, är ägare till godset, skall hantverkaren, såvitt ske kan, i god tid tillstålla ägaren underrättelse dels om den tid efter vilken godset kan komma att säljas eller bortskaffas dels ock om tid och plats för auktion.

6 §.

Överstiger köpeskillingen, efter avdrag av kostnaderna för försäljningen, hantverkarens fordran, skall hantverkaren utan dröjsmål tillstålla beställaren överskottet, såframt ej överskottet betalas till annan, som äger bättre rätt därtill, eller beloppet nedsättes i allmänt förvar i enlighet med vad där-om är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1951 och skall äga tillämpning även om arbetet beställts dessförinnan.

Beträffande de skäl, som anförts för lagförslaget, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

För närvarande gäller att hantverkare, som på beställning utfört arbete på en lös sak, har rätt att hålla kvar godset till dess han får betalt för sitt arbete. Däremot äger hantverkaren icke sälja godset och uttaga sin fordran ur köpeskillingen. För att avveckla rättsförhållandet med en betalningsförsumlig kund måste hantverkaren ansöka om betalningsföreläggande eller eventuellt stämma kunden. Med hänsyn till de obetydliga värden det här vanligtvis rör sig om äro dessa utvägar emellertid ofta alltför kostnadskrävande och besvärliga. Från hantverkarhåll har man därför begärt en särskild lagstiftning i syfte att råda bot på de betydande olägenheter av olika slag som drabba hantverkare och mindre industriidkare genom att beställare av arbeten icke inom rimlig tid hämta och betala de beställda arbetena. I förevarande proposition föreslås nu en dylik lagstiftning.

Förslaget innebär att hantverkaren, sedan sex månader förflutit från det arbetet slutfördes och fordringen förföll till betalning, skall äga sälja godset och uttaga sin fordran ur köpeskillingen eller, om godset uppenbarligen saknar saluvärde, bortskaffa detsamma. För att godset skall få säljas eller bortskaffas kräves emellertid enligt förslaget ytterligare, att hantverkaren minst två månader i förväg anmanat beställaren att lösa godset. Försäljning skall i princip ske på offentlig auktion, men det föreslås att försäljning i vissa särskilt angivna fall i stället skall få äga rum under hand. Eventuellt överskott skall utan dröjsmål tillställas beställaren.

Lagen avses skola träda i kraft den 1 januari 1951 och äga tillämpning även om arbetet utförts dessförinnan.

Inledning.

I skrivelse den 5 februari 1943 har *Sveriges hantverks- och smidindustriorganisation* hemställt om lagstiftning till undanröjande av de olägenheter och förluster, som drabbade hantverkare och mindre industriidkare genom att beställare av arbeten icke inom rimlig tid hämtade och betalade de beställda arbetena. För att belysa behovet av lagstiftning har hantverksorganisationen åberopat framställningar från olika till organisationen anslutna förbund. I dessa framhålles, att stora förluster åsamkades förbundens medlemmar genom att kunder icke betalade reparationsarbeten samt att medlemmarna även på annat sätt hade olägenheter av att gods, varå reparationsarbeten utförts, icke hämtades.

I anledning härav har häradshövding E. Thomasson inom justitiedepartementet utarbetat en den 15 november 1945 dagtecknad *promemoria angående lagstiftning om rätt för hantverkare att sälja gods, som är kvar hos honom*, med utkast till lag i ämnet.

Över promemorian ha *yttranden* inhämtats av ett flertal myndigheter och sammanslutningar. I så gott som alla yttrandena har lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med lagutkastet tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Härefter har inom justitiedepartementet utarbetats förslag till *lag om rätt för hantverkare att sälja gods som ej avhämtats*.

Förslaget har i anledning av anmärkningar från *lagrådet* och dess ledamöter underkastats vissa jämkningar.

Lagförslagets omfattning och allmänna innebörd.

Föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg, anförde vid lagrådsremissen i denna del följande:

»Det rättsförhållande, som uppstår då en hantverkare på beställning utför arbete på en sak, är mycket knapphändigt reglerat i vår lagstiftning.

En allmän reglering av arbetsbetinget finnes sålunda endast för det fall att hantverkaren åtagit sig att förfärdiga ett helt nytt föremål samt att därvid även bestå materialet. Då gäller enligt 2 § köplagen, att lagstiftningen om köp av lös egendom i sin helhet blir tillämplig på rättsförhållandet. Beträffande andra slag av arbetsbeting, d. v. s. dels sådan nytillverkning vid vilken beställaren tillhandahåller materialet och dels arbete på färdiga saker, såsom reparation, ändring, rengöring o. s. v., saknas helt lagbestämmelser, om man bortser från en speciell regel i 17 kap. 3 § tredje stycket handelsbalken. Enligt detta stadgande äger hantverkare, som på beställning utfört arbete på en lös sak och som alltjämt har kvar godset i sin besittning, förmånsrätt för »arvode å godset», därest detta blir utmätt eller beställaren råkar i konkurs. Det föreligger emellertid här enligt allmänt vedertagen uppfattning icke endast en förmånsrätt utan jämväl en sakrätt, nämligen en rätt för hantverkaren att innehålla godset till dess han får betalt för sitt arvode.

Det har sedan länge diskuterats, huruvida denna säkerhetsrätt är att betrakta som panträtt eller allenast retentionsrätt. Spörsmålet är av betydelse ur den synpunkt, varom i detta ärende är fråga. Såsom panträtt brukar nämligen betecknas en sådan säkerhetsrätt, där rättsinnehavaren kan förskaffa sig betalning för sin fordran genom att realisera godset. Om ej andra regler finnas för en pantrealisation, kan denna äga rum enligt det — låt vara ålderdomliga och för det praktiska livets behov föga användbara — förfarande, som står panthavare till buds enligt 10 kap. 2 § handelsbalken. För en retentionsrätt är däremot utmärkande, att rättsinnehavaren (retinenten) endast har befogenhet att kvarhålla godset till dess han får sin betalning; han har sålunda icke ens den realisationsbefogenhet, som tillkommer panthavare enligt sistnämnda lagrum. Härvid bortses dock från det fall att beställaren råkar i konkurs, i vilket läge självständig realisationsbefogenhet i princip tillkommer ej endast panthavare utan även retinent (195 § jämförd med 73 § konkurslagen). Numera torde rättsuppfattningen, åtminstone vad angår befogenheten att realisera, ha stadgat sig i enlighet med det alternativ, som innebär att hantverkares säkerhetsrätt betraktas enbart som en retentionsrätt. Emellertid skulle hantverkaren på en annan grund kunna tänkas äga realisationsbefogenhet även enligt nu rådande rättsuppfattning, nämligen om — såsom Stockholms handelskammare ifrågasatt — stadgandet i 34 § köplagen angående säljares realisationsrätt vore analogiskt tillämpligt vid andra arbetsbeting än de i 2 § köplagen berörda. Denna mening saknar icke anhängare i äldre svensk doktrin, men de rättsvetenskapsmän som under de senaste två, tre decennierna sysslat med frågan om hantverkares säkerhetsrätt ha så bestämt givit uttryck åt den uppfattningen, att hantverkare — bortsett från konkursfallet — icke har någon självständig realisationsbefogenhet, att de därmed även få anses ha avvisat tanken på att i detta sammanhang analogiskt tillämpa ifrågavarande stadgande i köplagen. Av den skrivelse från Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, som aktualiserat förevarande lagstiftningsfråga, måste för övrigt anses framgå, att vad nu anförts motsvarar rättsuppfattningen bland dem för vilka spörsmålet om säkerhetsrättens natur har mest

praktisk betydelse. I vilket fall som helst kan det, såsom också Stockholms handelskammare trots sitt nyss åberopade yttrande själv ansett, icke vara tillrådligt att låta förevarande lagstiftningsfråga falla allenast på den grund, att man skulle våga antaga att köplagens regler vore analogiskt tillämpliga på sådana fall av arbetsbeting varom nu är fråga.

Om man alltså utgår från att hantverkare och med dem jämställda sakna realisationsbefogenhet enligt gällande rätt, uppkommer härnäst spørsmålet huruvida de olägenheter, som enligt hantverks- och småindustriorganisationens nyssnämnda framställning drabba hantverkare och mindre industriidkare genom att beställare av arbeten icke inom rimlig tid hämta och betala de beställda arbetena, kunna anses vara av så stor praktisk betydelse, att det är motiverat att beträda lagstiftningsvägen för att råda bot på dessa olägenheter. I detta avseende må framhållas, att hantverksorganisationens begäran grundar sig på framställningar från olika till organisationen anslutna yrkesförbund. Enligt vad dessa gjort gällande åsamkas förbundens medlemmar avsevärda förluster genom att kunder icke betala reparationsarbeten, varjämte medlemmarna även på annat sätt sägas ha olägenheter av att gods, varå reparationsarbeten utförts, icke hämtas. Sveriges skomakarmästarförbund uppskattar exempelvis för sina medlemmar dessa förluster till tiotusentals kronor årligen. I uttalanden från andra yrkesförbund påpekas, att hantverkarna icke endast ha ränteförluster och andra olägenheter av att icke få betalt i rätt tid utan kunna få vidkännas jämväl direkta utgifter för lokalhyra, vård och försäkring. Stundom försämras även hantverkarens säkerhet genom att arbetsprodukten blir föråldrad eller eljest sjunker i värde. Härtill kommer, såsom i en senare framställning från hantverksorganisationen understrukits, att det på grund av rådande lokalsvårigheter blir allt besvärligare för hantverkarna att lagra gods som icke avhämtats. Även i de över promemorian avgivna yttrandena har vitsordats att behov föreligger av en lagstiftning i ämnet, och i så gott som samtliga yttranden har det vid promemorian fogade lagutkastet i ämnet i huvudsak tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Av det sagda måste anses framgå, att det verkligen föreligger ett praktiskt behov av att reglera rättsförhållandet mellan hantverkare och betalningsförsumlige kunder på ett mera rationellt sätt än vad som för närvarande är fallet. Visserligen äger hantverkaren, såsom förut framhållits, enligt gällande rätt befogenhet att innehålla godset till dess han får betalt. Men då det påtryckningsmedel på kunden att betala sin skuld, som denna säkerhetsrätt innebär, icke är förenad med någon realisationsbefogenhet, räcker säkerhetsrätten såsom sådan icke till, därest kunden på grund av betalningssvårigheter, av liknöjdhet eller annat skäl underlåter att lösa ut godset. Vill hantverkaren likväl få betalt för sitt arbete, nödgas han därför ansöka om betalningsföreläggande eller eventuellt stämma beställaren, varefter han kan begära utmätning i det gods som är kvar hos honom. Det är emellertid ingalunda säkert, att ett för hantverkaren positivt resultat nås på denna väg. De föremål som kunderna underlåta att utlösa ha nämligen i många fall, säkerligen de flesta, ett mycket obetydligt värde på den öppna marknaden. Hant-

verkaren riskerar därför, att köpeskillingen vid godsets försäljning i den ordning utsökningslagen föreskriver icke kommer att täcka hans arvode och utgifter i ärendet. Därtill kommer, att han i regel icke torde våga räkna med att den betalningsförsumlige kunden har andra utmättningsbara tillgångar än just det gods som icke avhämtats — vilket gods för övrigt kan tänkas bli undantaget från utmätning på grund av stadgandet i 65 § utsökningslagen. I betraktande av nu anförda omständigheter är det icke ägnat förvåna, att hantverkarna oftast dra sig för de utlägg och besvär, som äro förbundna med en rättslig procedur.

Vad hantverkarna behöva är därför att få tillgång till ett enkelt och billigt förfarande, som skapar största möjliga trygghet för dem att få betalt för sina fordringar. Behovet av ett sådant förfarande ter sig desto mera angeläget, som det här i stor utsträckning är fråga om småföretagare, för vilka det kan vara mycket kännbart att ej få betalt för utestående fordringar och att dessutom kanske få göra utgifter för värden av gods som icke avhämtats. I vissa fall kan det dessutom vara ett verkligt problem för hantverkarna att lagra sådant gods. En laglig reglering av den väckta frågan synes för övrigt i vissa fall vara jämväl i beställarnas intresse. Avsaknaden av lagbestämmelser i ämnet har nämligen medfört, att man inom några branscher börjat praktisera ett system med tryckta avtalsvillkor av innehåll att hantverkaren, i händelse av utebliven betalning, efter viss kortare tid skall äga förfoga över godset utan redovisningsskyldighet till beställaren. Såsom i promemorian framhållits kan väl den rättsliga giltigheten av ett dylikt villkor ifrågasättas, men givet är likväl att kunden kan komma att lida en kännbar förlust, om villkoret faktiskt tillämpas. Även om en eventuell lagstiftning allenast finge dispositiv karaktär, bör man — såsom i promemorian jämväl anförts — kunna räkna med att hantverkarna i fortsättningen regelmässigt komma att ställa sig lagen till efterrättelse och alltså icke vidare uppställa sådana villkor. En lagstiftning skulle överhuvud taget undanröja den rättsosäkerhet, som nu är mycket framträdande på hela detta område.

Även om sålunda starka praktiska skäl tala för genomförandet av en laglig reglering av frågan om hantverkares försäljningsrätt, bör icke bortses från att vissa invändningar kunna riktas mot en dylik speciallagstiftning. Såsom framhållits under remissbehandlingen skulle ju denna avse allenast en del av arbetsbetinget medan institutet i övrigt lämnades åt sidan. Och vidare kan tvekan råda om lämpligheten att lagstifta om hantverkares försäljningsrätt utan att samtidigt upptaga till behandling frågan om samma rätt för exempelvis låntagare eller depositarie, som fått annans egendom i sin besittning och förvärvat ett ersättningsanspråk på grund av egendomens vård, förvaring, reparation, transport eller dylikt. Emellertid finner jag de förut åberopade praktiska skälen för den ifrågasatta lagstiftningen vara så starka, att de principiella betänkligheterna böra vika. Om och när en fullständig laglig reglering av arbetsbetinget kan komma till stånd, ligger i vida fältet. Något förslag i denna riktning föreligger icke. Då ett framträdande missförhållande nu konstaterats i det avseende som behandlats i promemorian, före-

faller det obilligt att hantverkarna skulle behöva åtnöja sig med en förhoppning att framdeles en fullständig lagstiftning om arbetsbetinget måhända kommer att genomföras. Och vad angår frågan om en motsvarande försäljningsrätt vid lån och deposition torde denna vara av mindre betydelse, eftersom något mera framträdande praktiskt behov av att införa en försäljningsrätt i dessa fall icke veterligen gjort sig gällande. Jag har med hänsyn till det anförda kommit till det resultatet, att förslag till en speciallagstiftning i ämnet bör framläggas. En sådan lagstiftning bör icke utgöra något hinder mot att senare vid lämpligt tillfälle upptaga frågan om mera generella rättsregler till behandling.

I fråga om lagstiftningens utformning vill jag framhålla följande.

Såsom förut nämnts har hantverkare enligt nu gällande rätt i princip befogenhet att till säkerhet för sin fordran hos beställaren innehålla godset till dess han får betalt. Denna retentionsrätt bör, på sätt i promemorian föreslagits, kompletteras med en försäljningsrätt eller, i de fall då godset uppenbarligen saknar försäljningsvärde, en befogenhet att bortskaffa godset. Dessa rättigheter böra dock tillkomma en hantverkare endast under förutsättning att han verkligen äger rätt att innehålla godset till säkerhet för sin fordran. Så är enligt svensk rätt otvivelaktigt fallet, om hantverkaren vid arbetets utförande var i god tro rörande beställarens (ovillkorliga) äganderätt till godset (jfr rättsfall i NJA 1936: 650 och 1948: 10). Men även om hantverkaren då kände till att beställaren icke ägde godset utan exempelvis innehade det till låns, torde hantverkaren vara berättigad göra gällande retentionsrätt under samma förutsättningar som beställaren-låntagaren själv gentemot ägaren, ifall låntagaren hade betalat hantverkaren och krävt ägaren på utgiften. Därest emellertid omständigheterna äro sådana, att hantverkaren saknar retentionsrätt i godset, bör icke heller realisationsrätt föreligga. Den nu aktuella lagstiftningen bör med andra ord anknytas till retentionsrätten.

Liksom i 17 kap. 3 § handelsbalken, vilket stadgande i händelse av utmätning eller konkurs ger »hantverkare i det gods, som hos honom kvar är» förmånsrätt för arvode å godset, torde även i den nu föreslagna lagstiftningen termen *hantverkare* kunna användas för att beteckna fordringsägaren. Detta innebär icke, att lagen skulle gälla endast dem som med hänsyn till arten och omfattningen av sin verksamhet enligt nutida språkbruk pläga räknas som hantverkare. Det torde icke råda något tvivel om att termen hantverkare i 17 kap. 3 § handelsbalken omfattar envar, som efter beställning utfört arbete på annans sak, således även industri- eller handelsidkare. Termen avses skola äga samma innebörd i den nu föreslagna lagen. Jag vill även framhålla, att det i förevarande hänseende icke kan göra någon skillnad, om den företagare, som i sin rörelse mottager beställningar på arbeten, själv utför dessa arbeten eller om han härför anlitar en hos honom anställd person eller en självständig företagare.

Jag har övervägt, om en begränsning av lagens giltighetsområde borde genomföras med hänsyn till *e g e n d o m e n s v ä r d e* på så sätt att lagen

icke skulle gälla, om detta värde överstege ett visst belopp. Vål må man, såsom förut antytts, kunna räkna med att lagen i praktiken framför allt blir av betydelse i de talrika fall då egendomens värde icke är så stort, att hantverkaren vill riskera utgifter för en rättegång eller därmed jämförlig procedur. Emellertid är det icke endast sådana fall då egendomens värde är absolut sett ringa, som äro av betydelse, utan man måste även beakta relationen mellan värdet och hantverkarens fordran. Om exempelvis en bil repareras för så stor kostnad, att beställaren finner det ekonomiskt ofördelaktigt att lösa ut den, kan marginalen mellan bilens saluvärde och reparatörens fordran vara så liten, att den icke med säkerhet täcker kostnaden för en rättegång och för bilens förvaring under tiden. Även i sådana fall är det angeläget för hantverkaren att ha tillgång till en realisationsrätt. Med hänsyn härtill samt i beaktande av de värderingssvårigheter, som skulle uppstå om lagens giltighetsområde begränsades på angivet sätt, har jag ej ansett mig böra föreslå en dylik värdegräns.»

Efter en närmare redogörelse för lagförslaget anförde departementschefen vidare:

»En terminologisk fråga som icke saknar praktiskt intresse är, huruvida den retentionsrätt, som hantverkare nu anses ha, genom införandet av realisationsrätt för honom övergått till en *p a n t r ä t t*. Jag är icke beredd att söka fastställa, huruvida hantverkarens rätt skall i allo anses som en panträtt. Man synes dock kunna utgå från att hantverkarens rätt, i de hänseenden där särskilda skäl till avvikelse ej föreligga, bör betraktas som en panträtt.»

I avsnittet under rubriken »Tvister (3 §)» här nedan återgives ett uttalande från lagrådet, som har avseende å sist angivna spörsmål.

Lagrådet yttrade om förslagets allmänna innebörd och tillämpningsområde:

»Den föreslagna lagen avser att tillerkänna hantverkare befogenhet att för uttagande av sin fordran realisera gods, som är kvar hos honom. Enligt stadgad uppfattning inom doktrin och praxis tillkommer realisationsbefogenhet för närvarande icke hantverkare och övriga i handelsbalken 17 kap. 3 § tredje och fjärde styckena avsedda retentionsrättshavare. Införande av en sådan realisationsbefogenhet för hantverkare måste anses påkallat av hantverkarnas intresse av att dels kunna utan alltför stor omgång utfå sin fordran, dels ock slippa fortfaara med en kostsam eller besvärlig vård av godset. Samma skäl kunna visserligen åberopas för införande av motsvarande realisationsbefogenhet även i åtskilliga andra fall, men då lösande lagstiftningsvägen av alla hithörande frågor i ett sammanhang uppenbarligen skulle medföra betydande tidsutdräkt, synes intet vara att invända mot att lagstiftningen nu begränsas till en grupp, där behovet är särskilt påtagligt. Härvid förutsattes att det icke anses tillåtet att analogivis utvidga tillämpningsområdet för realisationsbefogenheten; och i de fall, då villkoren för sådan befogenhet icke äro uppfyllda, skall ägaren naturligtvis åtnjuta samma

straffskydd som eljest mot att godset obehörigen avhändes honom. En hantverkare, som realiserar godset utan att iakttaga i lagen angivna tidsfrister eller med åsidosättande av där stadgad anmaningsskyldighet, skulle göra sig skyldig till olovligt förfogande; och detsamma gäller därest en depositarie eller annan, som icke genom lagen erhållit realisationsbefogenhet, egenmäktigt tager sig sådan. Med hänsyn härtill måste det anses vara av stor betydelse att förutsättningarna för realisationsbefogenheten bliva klart angivna i lagen.

Förslaget avser endast hantverkares fordran för arbete på annans sak, som han äger att till säkerhet för sin fordran kvarhålla. Till förklaring av vad härmed avses har departementschefen anfört, att, om hantverkare saknade retentionsrätt i godset, icke heller realisationsrätt borde föreligga; den nu aktuella lagstiftningen borde med andra ord anknytas till retentionsrätten. Såsom departementschefen framhållit i annat sammanhang — nämligen i fråga om rätt att bereda sig betalning ur köpeskillingen, när realisationsrätten begagnats — torde inom rättsvetenskapen råda enighet om att hantverkarens retentionsrätt omfattar icke endast arbetslön utan även kostnad för material samt för egendomens förvaring, vård, transport och dylikt. Detta kan emellertid näppeligen få vara avgörande för försäljningsrättens omfattning, eftersom retentionsrätten kan vara att hänföra till fjärde stycket i 17 kap. 3 § handelsbalken och då vara helt jämställd med den retentionsrätt som tillkommer exempelvis en depositarie. För upprätthållande av en klar gräns synes det därför nödvändigt att fasthålla, att realisationsbefogenhet skall föreligga endast för hantverkares fordran för arbete. I den mån kostnad för godsets avhämtande hos beställaren och förvaring i samband med reparationen jämte material därtill och dylikt normalt anses ingå i arbetslönen, föreligger då försäljningsbefogenhet därför men annars icke. Fordran å ersättning för förvaring, som har karaktär av skadestånd på grund av beställarens dröjsmål, medför sålunda icke försäljningsbefogenhet. Och vid blandade avtal, t. ex. om reparation och vinterförvaring av en cykel, hänför sig försäljningsbefogenheten endast till ersättningen för arbetet. En annan sak är att, så snart försäljningsbefogenhet föreligger för något belopp, hantverkaren äger att enligt allmänna rättsregler å köpeskillingen kvittningsvis avräkna hela sin fordran, även till de delar den icke är förenad med försäljningsbefogenhet eller ens med förmånsrätt. Att uttrycket fordran för arbete gives en så snäv innebörd som nu angivits erhåller därför huvudsakligen betydelse i sådana fall, då beställaren betalat hela arbetslönen men hantverkaren fordrar ersättning i annat hänseende. Det synes icke orimligt att i sådana fall hantverkaren är hänvisad till att utföra sin talan i vanlig ordning. Den här förordade uppfattningen ansluter sig till den remitterade lagtextens ordalag, vilka alltså enligt lagrådets mening kunna i det nu behandlade hänseendet bibehållas oförändrade.»

Lagrådets uttalande om innebörden av orden »fordran för arbete» i 1 § förklarar sig *departementschefen* helt biträda.

Utgångspunkten för tidsfristerna (1 och 2 §§).

Rätt att försälja eller bortskaffa icke avhämtat gods tillkommer hantverkaren, enligt 1 § i propositionens lagförslag, sedan sex månader förflutit efter det arbetet slutfördes och fordringen förföll till betalning. Såsom ytterligare förutsättning för rätten att sälja eller bortskaffa godset angives i 2 §, att hantverkaren minst två månader i förväg men efter det arbetet slutfördes och fordringen förföll till betalning anmanat beställaren att lösa godset vid äventyr att detsamma eljest efter viss angiven tid kommer att säljas eller, om så är hantverkarens avsikt, bortskaffas.

Det till lagrådet remitterade förslaget skiljer sig, bortsett från redaktionella jämkningar, därutinnan från propositionen, att anmaningen kunde sändas, så snart som arbetet slutförts. Att fordringen förfallit till betalning var sålunda icke förutsättning för att anmaning skulle kunna göras med verkan att tvåmånadersfristen skulle börja löpa.

Till motivering av det remitterade förslaget i nu berörda delar anförde *departementschefen*:

»I fråga om förutsättningarna för hantverkarens rätt att sälja eller bortskaffa godset bör, såsom framhållits i den remitterade promemorian, till beställarens skydd uppställas ganska stränga krav. Till en början bör, såsom även skett i promemorian, krävas att viss längre tid förflutit från det arbetet slutfördes och fordringen förföll till betalning. Om denna tid liksom i promemorian bestämmes till sex månader, torde skäligen hänsyn ha tagits till beställarens intresse av att godset icke skall avhändas honom till följd av tillfälliga betalningssvårigheter eller annat övergående hinder att lösa detsamma.

Som en andra förutsättning för att hantverkaren skall äga sälja eller bortskaffa godset bör uppställas, att han riktat en särskild anmaning till beställaren att lösa detsamma, med angivande av att godset kommer att försäljas eller bortskaffas om icke anmaningen efterkommes. I yttrandena över promemorian har i detta sammanhang förekommit åtskillig diskussion dels om den tidpunkt, då anmaningen borde göras, dels om sättet för anmaningens överbringande till adressaten.

I promemorian föreslogs, att anmaningen skulle göras minst två månader före försäljningen, dock ej innan arbetet slutförts och fordringen förfallit till betalning. Vad sålunda föreslagits synes mig i huvudsak lämpligt. Det bör emellertid vara tillräckligt, att anmaningen göres efter det arbetet slutförts. Att anmaningen icke skall få göras tidigare bör uttryckligen framgå av lagtexten.»

I lagrådet framställdes icke någon erinran mot den föreslagna dubbla fristberäkningen såsom sådan. Däremot yppade sig skilda meningar om vilken utgångspunkt som borde väljas för de båda fristerna. Två av lagrådets ledamöter, justitierådet Lech och regeringsrådet Quensel, förordade, att både sexmånadersfristen och tvåmånadersfristen skulle börja löpa först när —

förutom att arbetet slutförts — beställaren kommit i dröjsmål med betalningen. Övriga ledamöter, justitieråden Geijer och Beckman, ansågo, att sexmånadersfristen — oavsett huruvida rätt för hantverkaren att kräva betalning inträtt eller ej — borde börja löpa omedelbart efter det att arbetet slutförts. Att fordringen förfallit borde i stället vara en förutsättning för anmaning.

Justitierådet Lech och regeringsrådet Quensel anförde:

»Enligt förslaget skulle försäljningsrätten (resp. bortskaffningsrätten) vara villkorad av bl. a. att sex månader förflutit efter det arbetet slutfördes och fordringen förföll till betalning samt att två månader förflutit från det hantverkaren efter arbetets slutförande anmanat beställaren att lösa godset. Dessa bestämmelser förklaras i motiven avsedda att skapa skydd för beställaren och äro tydligen av största vikt för hela den ifrågavarande lagstiftningens innebörd.

Förslaget utgår från att försäljning ej må tillgripas, innan beställaren gjort sig skyldig till försummelse med avseende å betalning av fordringen. Häri ligger uppenbarligen att det förutsättes åtminstone betalningsdröjsmål i denna terms vedertagna mening. Uppgiften att lösa spörsmålet om villkoren för betalningsskyldighetens inträde kan naturligtvis icke tillhöra förevarande lagstiftning, som ej avser att reglera rättsförhållandet mellan kontrahenterna i vidare mån än att för vissa fall skulle införas en ny påföljd av beställarens dröjsmål. Betalningsskyldigheten beror i första hand på vad som avtalats eller av kontrahenterna förutsatts vid avtalet, och i övrigt kunna olika skick och bruk inom skilda branscher komma att inverka. Detta gäller t. ex. frågorna huruvida, när arbetet är färdigt, hantverkaren skall transportera godset till beställaren eller denne hämta det hos hantverkaren, huruvida kontrahents prestationsskyldighet är beroende på anfordran och huruvida skyldigheten då inträder omedelbart eller efter viss eller skälig frist.

Att man med sexmånadersfristen avsett att nu ifrågavarande påföljd emellertid icke må inträda endast därför att beställaren är i dröjsmål, synes framgå av departementschefens förklaring att syftet med denna särskilda frist är att godset ej må avhändas beställaren till följd av tillfälliga betalningssvårigheter eller annat övergående hinder att lösa detsamma. Bestämmelserna böra således aldrig kunna leda till förkortning av en eljest föreliggande betalningsfrist eller över huvud inverka på frågan, när betalning skall ske. Sexmånadersfristen skall icke börja löpa förrän beställaren har att betala. Att utgångspunkten för fristen därigenom icke alltid blir fix utan kan komma att bero på tolkning av avtal eller på skälighetsprövning, är en olägenhet, som emellertid synes ofrånkomlig. Härutinnan må erinras om att frågan om dröjsmål kan vara beroende av t. ex. huruvida en verkställd betalning förslår till täckning av hantverkarens fordran i fall då arbetslönen ej bestämts i avtalet.

Om alltså som ett av villkoren för försäljningsrätten skall gälla att beställaren under sex månader varit i dröjsmål med betalningen, må emeller-

tid mot förslagets formulering anmärkas, att detta villkor ej fullt tydligt kommit till uttryck. Lokutionen 'fordringen förföll till betalning' skulle kanske kunna tolkas så, att det vore tillräckligt att sex månader förflutit, sedan hantverkaren fick rätt att kräva att betalning genast erlades, och med en sådan tolkning skulle bestämmelserna icke innefatta garanti mot att hantverkaren, i stället för att behöva dröja en tid med att tillämpa ifrågasvarande påföljd av betalningsförsummelse, kunde försälja godset redan innan något dröjsmål med betalningen ännu föreläge. Reglerna om anmaning komplettera icke reglerna om sexmånadersfristen på sådant sätt, att nämnda resultat effektivt förebygges, i varje fall icke om man beträffande formerna för anmaning medger de lättnader, som föreslagits. Enligt allmänna rättsgrundsatser torde nämligen i fråga om anfordran, varav prestationsskyldighets inträde är beroende, få ställas krav på att meddelandet verkligen kommit fram till mottagaren (jfr t. ex. reglerna om köp). På grund av vad sålunda anförts torde uttrycket 'fordringen förföll till betalning' böra ändras så, att det blir fullt klart att här åsyftas dröjsmål med betalningen.

Vid sidan om nu berörda utgångspunkt för sexmånadersfristen får bestämmelsen att fristen ej börjar löpa, förrän arbetet slutförts, knappast självständig betydelse, annat än i de förmodligen mindre vanliga fall, då arbetet skall betalas i förskott. Från beställarens synpunkt måste också vara det väsentliga att fristen ej börjar löpa innan hans dröjsmål inträtt, eftersom tiden då så skett bör vara för honom känd, medan däremot tidpunkten då arbetet slutfördes kan undandraga sig alla andras kännedom än hantverkarens. Huruvida man verkligen bör fordra att arbetet slutförts jämväl i fall då detta ej är förutsättning för betalningsskyldigheten, kan vara tvivelaktigt. Skall enligt avtalet betalning erläggas i olika poster allteftersom arbetet fortskrider och kan varje avtalad post anses motsvara viss del av arbetet, kan man måhända i förevarande hänseende betrakta förhållandet som om flera arbetsbeting föreläge. Men en dylik lösning står icke alltid öppen, när arbetet med fog avbrutits på grund av dröjsmål med förskottsbetalning. Det kan måhända tyckas att därför kravet att arbetet skall ha slutförts borde lättas. Övervägande skäl torde dock tala för att ej rubba denna förslagets regel av hänsyn endast till dylika mindre vanliga och ofta till tvister föranledande fall, som f. ö. kunna stå nära de situationer, som uppkomma när hantverkaren häver avtalet redan innan något arbete nedlagts på godset.

Kravet å anmaning jämte en därtill ansluten tvåmånadersfrist motiveras icke närmare av departementschefen. Enligt promemorian, som emellertid i denna del skiljer sig från remitterade förslaget i så måtto, att med anmaningen skulle anstå ej blott tills arbetet slutförts utan, om fordringen förfaller till betalning senare, även tills så skett, skulle det vara fråga om skydd mot att beställaren av okunnighet om den särskilda påföljden av betalningsförsummelse utsatte sig för risken att förlora sin egendom; för detta ändamål borde hantverkaren underrätta beställaren om risken, något som dock ej borde ske t. ex. redan vid beställningen utan först sedan betalningsför-

summelsen inträtt och frågan om påföljden därav sålunda fått aktualitet. Det tillades att meddelandet då också kunde skydda beställaren mot att göra en obillig förlust på grund av ren glömska att lösa godset.

Ehuru de sålunda framhållna synpunkterna äro värda beaktande torde de dock näppeligen träffa det väsentliga skälet till att en anmaning bör krävas.

Försäljningsrätten innebär ju en rätt till självhjälp. Mot allmänna principer överlämnas det åt en enskild att för att göra sig betald för en fordran, vars verklighet icke konstaterats av någon myndighet, själv verkställa exekution genom försäljning av annans gods, och detta på ett sätt som vanligen omöjliggör godsets återställande till ägaren, om förutsättningarna för åtgärdens laglighet sedermera visa sig ha saknats. Visserligen kan den, som sålunda själv skaffar sig sin förmenta rätt, bli skadeståndsskyldig, om fordringen ej förelåg eller annat villkor för självhjälpen åsidosatts. Men det straffrättsliga skyddet mot obehöriga förfoganden torde oftast gå förlorat, när spörsmålet huruvida villkoren varit uppfyllda beror på tolkningen av avtal, skäligheten av fordrade beloppet och annat dylikt, som ej utgör klara, för envar lätt konstaterbara fakta. Det är därför av stor vikt, att försäljningsrätten betingas av att beställaren försatts i tillfälle att framställa de invändningar, han vill göra, och — åtminstone genom att själv hänskjuta frågan till domstol — vinna straffrättsligt skydd mot att försäljning sker utan att domstolen prövat förutsättningarna därför vara förhanden. Innan hantverkaren meddelat besked att han anser dessa förutsättningar uppfyllda och att han vill begagna sig av sin förmenta befogenhet, har beställaren ej anledning att framställa sina invändningar, än mindre att draga saken inför domstol med risk att, oavsett om hans ståndpunkt är riktig eller ej, behöva betala både sina och motpartens rättegångskostnader.

Den anmaning, varom förslaget talar, skall fungera som ett sådant besked från hantverkarens sida, som nyss nämndes, och må således icke betraktas som blott en påminnelse om ett förhållande, vilket redan dessförinnan egentligen borde varit känt för beställaren. Man kan naturligtvis icke förutsätta att hantverkarens uppfattning om dröjsmål eller andra villkor för försäljningsbefogenhet alltid är den riktiga, och om beställaren, i fall då meningsskiljaktigheter råda, har de bästa skälen för sin ståndpunkt, behöver han ju icke räkna med hantverkarens mening, såframt denna icke delgivits honom.

Anmaningen är nödig för att beställaren skall kunna bevaka sin rätt samt skulle kunna sägas ersätta ej mindre sådan underrättelse om att rättsligt förfarande inletts, som ges genom delgivning av stämning, än även, i vissa fall, underrättelse om exekution.

Man kan antaga att ett dylikt besked, i fall då kontrahenterna ha delade meningar, t. ex. om verkställd betalnings eller utfört arbetes tillräcklighet, ofta föranleder beställaren att meddela sig med hantverkaren och, om det ej sker muntligen, under någon tid avvakta svar, innan han vidtager en sådan ytterlighetsåtgärd som att draga saken inför domstol. Han kan därefter

behöva särskild tid härför. Efter anmaningen bör således en icke oansenlig tid förflyta innan påföljden må inträda. Av sexmånadersfristen har beställaren ingen nytta, om hantverkaren menar att denna frist börjat löpa långt innan beställaren fick anledning räkna med hantverkarens uppfattning, ett fall som icke är alldeles opraktiskt.

Hantverkaren kan visserligen ha intresse av att kunna göra anmaningen på ett tidigt stadium bl. a. för att icke sexmånadersfristen skall ytterligare förlängas till följd av reglerna om anmaning och eventuellt för att kunna kombinera anmaningen med en sådan anfordran som kan vara förutsättningen för att beställaren skall kunna komma i dröjsmål. Men endast undantagsvis torde kunna anses överensstämmande med gott skick inom affärlivet att, ehuru man ej anser något dröjsmål från medkontrahentens sida föreligga, hota denne med sådana påföljder av dröjsmål som den ifrågavarande. Ett av motiven till förevarande lagstiftning synes vara att icke framtvinga en praxis att förbehåll om försäljningsrätt alltid, vare sig så behövs eller ej, göres vid beställningarna. Av samma skäl som en dylik praxis bör undvikas torde kunna anses att ej heller i underrättelsen om att arbetet är färdigt och godset att avhämta hantverkaren bör hota med försäljning, med mindre han menar att dröjsmål redan ligger beställaren till last. Hantverkaren löper ju också viss risk genom att utsätta sådant äventyr som det ifrågavarande, i det att däri måste anses ligga ett så bestämt besked att beställaren har giltig orsak att, om han är av annan mening än hantverkaren rörande dennes rätt, utan vidare förhandling draga tvisten till domstol. Anmaning synes således böra ske endast på förekommen anledning, d. v. s. praktiskt taget endast då arbetet är slutfört och beställaren i dröjsmål med betalningen.

Det må i detta sammanhang beträffande förslaget formulering framhållas att, först om anmaningen sålunda kommer att avse en till betalning förfallen fordran, den med fog kan, såsom i förslaget skett, utan vidare be-tecknas som en anmaning att lösa godset.

Om sålunda tiden, då anmaningen tidigast må göras, blir densamma som utgångspunkten för sexmånadersfristen, kunde måhända tyckas att reglerna borde förenklas så, att endast en frist komme att gälla, nämligen en sexmånadersfrist, som började löpa när arbetet är slutfört, dröjsmål med betalningen inträtt och anmaning skett. Men som vardera fristen har sin särskilda uppgift och tvåmånadersfristen torde vara tillräcklig för sitt ändamål, synes även under angivna förutsättning finnas skäl att stipulera en tvåmånadersfrist vid sidan av sexmånadersfristen. Hantverkaren kan nämligen på så sätt, sedan sexmånadersfristen börjat löpa, utan att riskera någon förlängning av denna frist, vänta ännu någon tid med att hota beställaren med ifrågavarande påföljd.»

Justitieråden Geijer och Beckman yttrade:

»För att hantverkaren skall få utöva sin realisationsbefogenhet för fordran å arbetslön förutsättes enligt förslaget väsentligen, dels att godset ej blivit avhämtat inom sex månader efter det arbetet slutfördes och fordringen förföll till betalning, dels ock att hantverkaren minst två månader

i förväg men efter det arbetet slutfördes anmanat beställaren att lösa godset. Uppställandet av två skilda tidsfrister, båda så långa, kan möjligen synas väl strängt mot hantverkarna, men då stor varsamhet naturligtvis bör iakttagas med hänsyn till beställarna och kritik härutinnan från hantverkarhåll icke framkommit, torde skäl knappast föreligga att nu överväga någon ändring av förslaget i detta avseende. Däremot torde detaljutformningen av de båda förutsättningarna lämpligen böra i vissa hänseenden jämkas. Villkoret att fordringen skall hava förfallit till betalning — en förutsättning i vilken i förevarande sammanhang icke synes böra inläggas mera än att rätt skall hava inträtt för hantverkaren att genast utkräva fordringen — synes naturligast kunna hänföras till anmaningen. Det förefaller nämligen icke lämpligt att hantverkaren skall äga med laga verkan anmana beställaren att lösa godset, innan dennes skyldighet att utlösa det blivit aktuell. Anmaningen att lösa godset torde därför icke böra få ske förrän rättsförhållandet är färdigt för avveckling, d. v. s. då arbetet slutförts och rätt att kräva betalning för detsamma inträtt. Uppställes detta villkor beträffande tvåmånadersfristen, torde å andra sidan fordringens förfallande till betalning icke behöva bibehållas som utgångspunkt för sexmånadersfristen. Då det ofta är tveksamt huruvida skyldighet att utlösa godset inträtt redan vid arbetets slutförande eller först någon tid därefter eller sedan beställaren underrättats och det synes skäligt att en respittid av sistnämnda slag inräknas i sexmånadersfristen, vore det enligt vår mening att föredraga att i förevarande hänseende icke fordra mera än att sex månader förflutit efter det arbetet slutfördes.»

I anledning av de här återgivna yttrandena från lagrådets ledamöter anför *departementschefen*:

»Två av lagrådets ledamöter ha förordat, att både sexmånadersfristen och tvåmånadersfristen skola börja löpa först när — förutom att arbetet slutförts — beställaren kommit i dröjsmål med betalningen. Med hänsyn till att det, såsom lagrådet i annat sammanhang enhälligt uttalat, måste anses vara av stor betydelse att förutsättningarna för realisationsbefogenheten bli så klart angivna som möjligt, synes det emellertid icke lämpligt att anknyta fristberäkningen till ett i praktiken så svårbestämt faktum. Tillbörlig hänsyn till beställarens intressen måste anses tagen, om man i stället utgår från den tid då arbetet slutfördes och fordringen förföll till betalning. I kravet på att fordringen skall ha förfallit bör i förevarande sammanhang — som de båda övriga lagrådsledamöterna framhållit — ej inläggas mera än att rätt skall ha inträtt för hantverkaren att genast utkräva fordringen. Men under det att dessa båda ledamöter ansett, att sexmånadersfristen — oavsett huruvida rätt för hantverkaren att kräva betalning inträtt eller ej — borde börja löpa omedelbart efter det att arbetet slutförts, vill jag föreslå att icke heller denna frist skall räknas från tidigare dag än då rätt för hantverkaren att kräva betalning inträdde. I fråga om utgångspunkten för sexmånadersfristen överensstämmer följaktligen propositionen med det remitterade förslaget.»

Anmaningen (2 §).

De i 2 § av propositionens lagförslag upptagna reglerna om anmaningens innehåll hava redan angivits i föregående avsnitt. Beträffande sättet att styrka att anmaningsskyldigheten fullgjorts innehåller 2 § i andra stycket en hjälpregel av innehåll att, om anmaningen i rekommenderat brev blivit avlämnad å postanstalt inom riket för befordran till den adress beställaren uppgivit eller, om adressen vid tiden för anmaningen hantverkaren veterligt var en annan, till denna adress, hantverkaren skall anses ha fullgjort vad på honom ankommer. I det till lagrådet remitterade förslaget hade regeln annan lydelse såvitt angår försändelse till annan adress än den av beställaren uppgivna; försändelsen fick sålunda, om ny adress var känd för hantverkaren, sändas till denna.

Departementschefen anförde vid lagrådsremissen:

»Beträffande innehållet i anmaningen har i några yttranden uttalats, att i lagen borde stadgas att anmaningen skulle innehålla uppgift om fordringens belopp, tiden då arbetet utförts, sättet för eventuell försäljning m. m. Att meddela bestämmelser härom synes dock icke erforderligt. Det torde vara tillräckligt, om lagen stadgar att anmaningen skall innehålla uppgift dels huruvida hantverkaren i händelse av utebliven betalning ämnar sälja eller bortskaffa godset och dels rörande den tidpunkt då försäljning eller bortskaffande i så fall tidigast kommer att ske.

Hur hantverkaren styrker att denna anmaningsskyldighet fullgjorts, är givetvis hans ensak. I promemorian föreslogs emellertid en särskild hjälpregel om sättet för anmaningens överbringande. Regeln innebar, att hantverkaren skulle anses ha fullgjort sin anmaningsskyldighet, om han avsänt anmaningen i rekommenderat brev. Detta förslag, som föranlett livlig diskussion i remissyttrandena, synes närmast ha sin förebild i 3 kap. 42 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom. Enligt min mening tala starka skäl för att låta en sådan regel inflyta i den tilltänkta lagen. Jag vill då till en början erinra om att — såsom i promemorian också understrukits — hantverkaren icke kan utnyttja lagstiftningens fördelar, om han saknar uppgift om beställarens namn och adress. I så fall vet han ju nämligen icke, till vem anmaningen skall riktas. Det ligger därför i hantverkarens eget intresse att redan vid arbetets mottagande noggrant anteckna uppgift i berörda hänseenden samt helst även anteckna beställarens telefonnummer där sådant finnes. Men om hantverkaren med ledning av beställarens egna uppgifter fullgjort vad hans eget intresse och god ordning sålunda bjuder, synes det icke rimligt att tillika ålägga honom en skyldighet att kontrollera riktigheten av dessa uppgifter och dessutom hålla sig underrättad om eventuella förändringar rörande beställarens adress. Sådana förändringar bör det vara beställarens sak att meddela hantverkaren. Lagstiftningen skulle i praktiken knappast kunna fungera på ett tillfredsställande sätt, om försäljning icke

skulle få äga rum i andra fall än då anmaningen bevisligen kommit beställaren tillhanda. På grund av vad sålunda anförts torde böra stadgas, att hantverkaren skall anses ha fullgjort sin anmaningsskyldighet om han avsånt anmaningen i rekommenderat brev till den adress beställaren själv uppgivit eller, om hantverkaren vet att beställaren flyttat och känner den nya adressen, till denna. Den föreslagna regeln innebär, att anmaningsskyldigheten skall anses fullgjord i och med att brevet avlämnats å posten samt att risken för att brevet icke kommer fram eller försenas ligger på beställaren.»

I lagrådet anförde *justitierådet Lech* och *regeringsrådet Quensel* om anmaningens innehåll:

»Beträffande anmaningens innehåll må erinras att, ehuru det i betraktande av dess karaktär av villkor för försäljningsrätten är angeläget att icke kräva flera uppgifter än som erfordras för att anmaningen skall kunna fylla sitt ändamål, detta emellertid synes fordra att den, utöver vad i förslaget upptagits, ger besked även om fordringens belopp. Det är nämligen icke säkert, att det belopp, vartill hantverkaren beräknar fordringen, är för beställaren förut känt, och om så ej är förhållandet och anmaningen ej heller upplyser därom, skulle dess innebörd till väsentlig del vara dold för mottagaren. Denne skulle då icke genom anmaningen erhålla det besked, som erfordras för att han skall kunna avgöra om han skall anställa process. Anmaningen skulle icke kunna tjäna till utgångspunkt för någon frist utan fara för att beställaren oförskyllt försutte densamma, särskilt om han trodde sig känna vad hantverkaren fordrade men härutinnan miss-tog sig, t. ex. på grund av kontrahenternas olika uppfattning om det ursprungliga avtalets tolkning eller om innebörden av senare förhandlingar mellan dem.»

Beträffande den i andra stycket upptagna hjälpregeln anförde *justitierådet Beckman*:

»Den i andra stycket upptagna hjälpregeln rörande bevisningen om att anmaning skett synes böra något jämkas till hantverkarens fördel. Givetvis bör som huvudregel inskärpas, att hantverkaren skall avfordra beställaren uppgift om hans adress. Har hantverkaren underlåtit detta därför att han själv känner eller lätt kan taga reda på adressen, bör dock en tillämpning av hjälpregeln icke vara utesluten. Och har beställaren flyttat, synes det böra gå på hans risk, om ett rekommenderat brev icke kan följa honom fram till hans nuvarande adress. Såsom formell förutsättning för försäljningsbefogenhet synes därför icke böra krävas mera än att det rekommenderade brevet skickats antingen till den adress beställaren uppgivit eller ock till den senaste adress han veterligen haft efter beställningen. En annan sak är, att hantverkaren kan ådraga sig skadeståndsskyldighet om han uppsåtligt eller av vårdslöshet skickar anmaningen till en sådan adress att den ej kommer beställaren till handa.»

Övriga ledamöter av lagrådet yttrade om hjälpregeln:

»Den i andra stycket upptagna hjälpregeln om anmaningsskyldighetens fullgörande lär vara avsedd att tolkas så, att den i första hand givna föreskriften, att hantverkaren skall anses hava fullgjort vad på honom ankommit, om han sänt anmaningen till den adress beställaren uppgivit, skall gälla utan annat undantag än att, om vid tiden för anmaningen adressen hantverkaren veterligt är en annan, anmaningen i stället skall skickas till denna adress. Om hantverkaren vet, att beställaren någon gång efter det han uppgav sin adress erhållit en ny adress, och i anledning därav avlåtit anmaningen till den adressen, men brevet icke bevisligen nått beställaren, skulle hantverkaren således ej kunna åberopa att den nya adressen var den senaste adress beställaren honom veterligen haft. Endast om han kan visa, att den använda adressen vid tiden för anmaningen var den rätta, skall han anses ha fullgjort anmaningsskyldigheten. Goda skäl synas kunna anföras för denna ståndpunkt. Situationen kan t. ex. vara den, att beställaren åt någon å den uppgivna adressen särskilt uppdragit att vidarebefordra till beställaren anländande post, medan däremot å den adress, till vilken anmaningen skickats, icke finnes någon, som erhållit sådant uppdrag. Emellertid torde hjälpregelns avfattning böra jämkas så, att den åsyftade innebörden tydligare framgår.»

Hemställan i det sist återgivna yttrandet har beaktats vid lagförslagets slutliga utformning. I fråga om övriga i lagrådet framställda anmärkningar yttrar *departementschefen*:

»Med hänsyn till att försäljning eller bortskaffande icke skall få ske, om anmaningen i något avseende ej uppfyller de i lagen uppställda kraven, anser jag det icke tillrådligt att, såsom två lagrådsledamöter vid behandlingen av 2 § hemställt, kräva flera uppgifter i anmaningen än de i förslaget angivna. Skulle beställaren till äventyrs icke känna till fordringens belopp vid den tidpunkt då han mottager anmaningen, kan han utan svårighet taga reda på beloppet.

Icke heller kan jag tillstyrka, att den i 2 § andra stycket upptagna hjälpregeln ändras på sätt en av lagrådsledamöterna föreslagit. En sådan ändring skulle alltför mycket rubba hjälpregelns konstruktion i berörda del, nämligen att anmaningen i princip skall sändas till den adress beställaren uppgivit.»

Twist (3 §).

Propositionens lagförslag innehåller i 3 § en bestämmelse att visst slag av twist skall medföra, att vad i förslaget stadgas icke må föranleda godsets försäljning eller bortskaffande, innan tvisten avgjorts.

Bestämmelsen, vars motsvarighet i det remitterade förslaget upptogs i 1 § andra stycket, fick sin slutgiltiga utformning på hemställan av *lagrådet*, som bl. a. yttrade:

»I andra stycket stadgas att, om anspråk på ersättning för det utförda arbetet eller på utbekommande av godset framställts i laga ordning, godset i regel ej må säljas eller bortskaffas, innan tvisten avgjorts. Av motiveringen synes framgå, att bestämmelsen avser det fall att tvistefrågan hänskjutits till prövning i rättegång eller eljest i laga ordning. Avfattningen torde böra jämkas så, att det blir otvetydigt att stadgandet har denna innebörd.

Regeln bör tydligen gälla allenast då tvisten rör fråga, varav hantverkarens rätt att sälja eller bortskaffa godset beror, men synes å andra sidan böra omfatta alla sådana fall. Med hänsyn härtill synes regelns avfattning hava blivit på en gång för vid och för trång. Tvisten kan tydligen röra hantverkarens rätt till ersättning för det utförda arbetet utan att detta behöver innebära att hantverkarens befogenhet att sälja eller bortskaffa godset är beroende av tvistens utgång. Om det t. ex. råder tvist endast om storleken av fordringen samt hantverkaren erbjuder sig att utlämna godset mot det medgivna beloppet men beställaren ej gitter erlægga detta, skall naturligen den pågående tvisten icke hindra att godset säljes. Å andra sidan behöver tvisten ej nödvändigt röra hantverkarens rätt till ersättning eller beställarens rätt att utfå godset för att av utgången skall bero vilken befogenhet hantverkaren har. Beställaren kan t. ex. ha anhängiggjort rättegång för att få fastställt att hantverkaren på den grund, att godset har saluvärde, icke äger bortskaffa detsamma. Den föreslagna lagtexten passar ej heller alltid för fall, då tvisten rör huruvida hantverkaren är skyldig att utföra ytterligare arbete å godset. Med hänsyn till vad nu anförts synes föremålet för den prövning, som skall ha suspenderande verkan, böra angivas så, att det skall vara en fråga, varav hantverkarens rätt att sälja eller bortskaffa godset beror.

Förslaget upptager icke något särskilt stadgande om förhållandet mellan ett förfarande enligt denna lag, å ena, samt exekution enligt konkurs- eller utsökningslagen, å andra sidan. Om beställaren blir försatt i konkurs, får tydligen försäljning av godset ske allenast i enlighet med konkurslagens bestämmelser. Huruvida villkoren för försäljningsrätt enligt den föreslagna lagen blivit uppfyllda eller ej saknar därvid betydelse, eftersom konkurslagen likställer pant- och retentionsrättshavare. Varder godset utmätt, lärer däremot hantverkaren bliva att behandla som en panthavare i utsökningslagens mening, därest såväl sexmånaders- som tvåmånadersfristen utlöpt och villkoren för försäljningsrätt i övrigt äro uppfyllda, men eljest som en retentionsrättshavare. Vad nu sagts om konkurs torde utan särskilt stadgande vara uppenbart, och icke heller om förhållandet vid utmätning lärer tvekan behöva råda.»

Redovisning av överskott (6 §).

I 6 § av propositionens lagförslag stadgas, att om köpeskillingen, efter avdrag av kostnaderna för försäljningen, överstiger hantverkarens fordran,

hantverkaren skall utan dröjsmål tillstålla beställaren överskottet, såframt ej överskottet betalas till annan, som äger bättre rätt därtill, eller beloppet nedsättes i allmänt förvar i enlighet med vad därom är stadgat. I det till lagrådet remitterade förslaget hade stadgandet den utformningen, att hantverkaren skulle utan dröjsmål tillstålla beställaren överskottet, där ej annan, honom veterligt, hade anspråk på detsamma.

Departementschefen anförde vid lagrådsremissen:

»Det torde vara självklart, att kostnaderna för försäljningen böra få uttagas ur försäljningssumman. Ur behållningen skall vidare hantverkaren enligt förslaget äga göra sig betald för sin fordran hos beställaren. Enighet torde i rättsvetenskapen råda om att hantverkarens retentionsrätt omfattar icke endast arbetslön utan även kostnad för material samt för egendomens förvaring, vård, transport och dylikt. Hantverkarens rätt att uttaga betalning ur behållna försäljningssumman lär utan särskilt stadgande komma att få samma omfattning. Eventuellt överskott skall hantverkaren vara skyldig att självant översända till beställaren. Ifall det är ovisst, om beställaren eller någon annan har rätt till överskottet, liksom när hantverkaren icke kan nå beställaren, står det hantverkaren fritt att, om han så önskar, nedsätta beloppet hos överexekutor enligt 1927 års lag om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar.

Det ligger i sakens natur, att även om överskott icke uppstår, hantverkaren skall vara beredd att på anfordran redovisa försäljningens resultat och försäljningssummans användning.»

I lagrådet anförde *justitierådet Beckman*:

»Ehuru det även utan särskilt stadgande måste anses klart att hantverkaren vid förskingringsansvar är redovisningsskyldig för eventuellt överskott å köpeskillingen, är en regel om skyldigheten på sin plats i den föreslagna lagen. Då närmare regler om hur en redovisningsskyldighet skall fullgöras i allmänhet icke bruka ges, synes det emellertid icke böra stadgas att hantverkaren skall tillstålla vederbörande överskottet, utan blott att hantverkaren utan dröjsmål skall avgiva redovisning till beställaren. Tydligt äger beställaren i regel lyfta överskottet, där ej annan visat bättre rätt därtill. Kan hantverkaren icke skäligen anses pliktig att på eget äventyr bedöma, till vilken av dem betalningen skall erläggas, står det dock, såsom departementschefen framhållit, hantverkaren fritt att nedsätta beloppet hos överexekutor enligt 1927 års lag om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar. Även då överskottet icke utbetalas till beställaren, synes denne emellertid böra erhålla en redovisningsräkning.»

Regeringsrådet Quensel yttrade:

»På sätt förslaget innehåller lär hantverkaren böra vara pliktig att tillstålla beställaren det belopp varmed köpeskillingen efter avdrag av kostnaderna för försäljningen överstiger hantverkarens fordran. Huruvida man därvid med uttrycket fordran förstår blott fordran för arbete å godset eller även vad hantverkaren i övrigt kan ha att fordra av beställaren, synes lik-

giltigt med hänsyn till att särskilt förbehåll om kvittningsrätt ej torde behövas.

Är något av de fall för handen, som avses i 1 § i 1927 års lag om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar, äger ju hantverkaren möjlighet att fullgöra sin ifrågavarande betalningsskyldighet genom dylik nedsättning. Erinran härom synes ej behöblig i lagtexten. I viss mån berör emellertid den föreslagna lagtexten detta ämne, nämligen genom en bestämmelse som från regeln om plikt att tillställa beställaren överskott undantar fall då annan, hantverkaren veterligt, har anspråk på överskottet. Bestämmelsen är icke klar till sin innebörd. Uttrycket »har anspråk» skulle kunna tolkas antingen så att anspråk framställts eller så att berättigat anspråk föreligger. Bestämmelsen synes vidare befria från skyldigheten att tillställa beställaren beloppet utan att ersätta denna skyldighet med någon annan. Därför är icke uteslutet att hantverkare skulle kunna tro att han, så snart tredje man uppträdde som pretendent, saklöst kunde behålla beloppet i avbidan på att tvisten bleve avgjord. Någon avvikelse från allmänna regler för dylika fall torde dock icke vara påkallad och väl heller knappast åsyftad.

Om erinran att regeln om utbetalning av överskott till beställaren ej är ovillkorlig anses böra intagas i lagtexten, torde dock, i enlighet med vad nyss anförts, orden »där ej annan, honom veterligt, har anspråk på detsamma» böra utbytas mot ett annat uttryck, såsom t. ex. »såframt ej överskottet betalas till annan, som äger bättre rätt därtill, eller beloppet nedsättes i allmänt förvar i enlighet med vad därom är stadgat».

Tydiligen bör den till beloppet berättigade äga fordra redovisning av hantverkaren. Härom torde intet uttryckligen behöva stadgas.»

Justitieråden Geijer och Lech ifrågasatte, om ej senare ledet i paragrafen skulle bättre uttrycka vad som vore åsyftat, därest orden »där ej annan, honom veterligt, har anspråk på detsamma» utbyttes mot exempelvis »där anledning ej finnes till antagande att annan kan äga rätt till detsamma».

Vid propositionens utarbetande ändrades regeln formulering på sätt regeringsrådet Quensel förordat.

I kraftträdandet.

Lagen föreslås skola träda i kraft den 1 januari 1951, varjämte stadgats, att den skall äga tillämpning även om arbetet beställts dessförinnan.

Departementschefen anmärkte vid lagrådsremissen, att lagen genom uttrycklig bestämmelse borde erhålla tillämpning även på dessförinnan ingångna arbetsavtal.

Stadgandet har icke föranlett någon erinran från *lagrådets* sida.

Utskottet.

En hantverkare, som utfört arbete på annans sak, äger enligt den gällande rätten kvarhålla godset till säkerhet för sin fordran och åtnjuter vid utmätning och konkurs förmånsrätt i godset. Däremot kan han icke på egen hand försälja godset och uttaga sin fordran ur köpeskillingen. Han äger icke heller bortskaffa godset, även om värden därav blir betungande för honom. För att han skall kunna få betalning ur godset kräves, att hans fordran blir domfäst och exekution verkställes. Ofta täcker emellertid icke godsets värde ens kostnaderna för ett sådant förfarande; i de synnerligen vanliga fall, då godsets värde är ringa och beställaren icke har utmättningsbar egendom, saknar hantverkaren praktisk möjlighet att framtvinga betalning för sin fordran. Hantverkaren är i förevarande fall betydligt sämre ställd än om han tillverkar en ny sak av eget material; köplagen, som då blir tillämplig, öppnar nämligen möjlighet för hantverkaren att låta sälja godset för beställarens räkning.

Den i ärendet förebragta utredningen giver vid handen, att det föreligger ett starkt behov att bättre tillgodose hantverkare, som utfört arbete på annans sak. Propositionens lagförslag är tillkommet i detta syfte. Med hänsyn till de okomplicerade rättsförhållanden och små värden, varom i regel är fråga, har man tagit sikte på att giva hantverkarna tillgång till ett enkelt och billigt realisationsförfarande som skapar största möjliga trygghet för dem att få betalt för sina fordringar. Praktiska synpunkter ha sålunda i avsevärd mån fått bli bestämmande vid lagförslagets utformning. Detta visar sig bl. a. däri, att man på viktiga punkter utformat reglerna annorlunda än köplagens realisationsbestämmelser, vilka eljest erbjudit en naturlig förebild.

Givetvis kan, såsom departementschefen framhållit, vissa invändningar riktas mot en speciallagstiftning på förevarande område.

Departementschefen har pekat på att lagstiftningen kommer att avse allenast en del av de rättsregler som gälla arbetsbetinget, medan institutet i övrigt lämnas åt sidan. Han har även erinrat om de i viss mån likartade rättsförhållanden vid lån och deposition, som också måst lämnas utanför.

Med förslagets karaktär av speciallagstiftning sammanhänger, att lagen, såsom lagrådet närmare utvecklat, måste tillämpas restriktivt. Analog tillämpning på deposition och lån blir utesluten, i den mån ej annat kan anses överenskommet i det särskilda fallet. Vidare blir realisationsbefogenheten begränsad till hantverkarens fordran för arbete. Har denna fordran guldits, äger hantverkaren icke sälja godset för att erhålla betalning för extra förvaringsavgifter eller liknande anspråk på skadestånd i anledning av dröjsmål från beställarens sida. Han torde emellertid äga kvarhålla godset till säkerhet för sådan fordran. Sker försäljning av godset för utfående av arbetslönen, äger han också enligt de regler, som i allmänhet gälla för kvittning, göra sig betald för dylikt skadestånd. Det kan ifrågasättas, om de

föreslagna rättsreglernas innebörd i denna del alltid kommer att rätt förstås av dem, för vilka reglerna främst äro avsedda, nämligen småhantverkare och deras kunder.

Utskottet vill ytterligare framhålla, att de föreslagna realisationsreglerna komma att giva hantverkarna en mera gynnad ställning än den, som enligt lag tillkommer innehavare av handpant, låt vara att dessa regler vanligen ersättas genom överenskommelse. De ovan antydda skiljaktigheterna mot köplagens realisationsbestämmelser äro jämväl i huvudsak till hantverkarens förmån.

Även ur en annan synpunkt kan den föreslagna lagstiftningen väcka vissa betänkligheter. Försäljningsrätten är visserligen, såsom ovan angivits, inskränkt till hantverkarens fordran på grund av utfört arbete, men sker försäljning, äger hantverkaren — i de säkerligen dock tämligen sällsynta fall, då överskott uppstår — kvittningsvis avräkna även andra fordringar, han må äga hos beställaren. Att det av hantverkaren bearbetade godset sålunda kan komma att såsom en pant användas för betalning av fordringar, som äro arbetsavtalet helt ovidkommande och för vilka retentionsrätt måhända ej ens föreligger, är icke helt tilltalande. Visserligen kan beställaren — vilken enligt vanliga regler äger bestämma å vilken skuld en av honom verkställd betalning skall avräknas — stoppa försäljningen genom att inbetala allenast hantverkarens arbetslön. Det lärer dock, såsom tidigare antytts, vara risk för att beställaren icke känner till denna utväg. En beställare, som råkat i betalningssvårigheter, kan sålunda komma att på denna väg opåkallat gå miste om en för hans utkomst betydelsefull egendom.

För att förebygga detta skulle man möjligen kunna tänka sig att inskränka hantverkarens kvittningsrätt till fordringar, som omedelbart härflyta ur det genom beställningen uppkomna rättsförhållandet. Denna utväg torde dock knappast vara framkomlig. Det kan icke anses oskäligt, att hantverkaren vid en försäljning av godset får göra sig betald för exempelvis fordringar på grund av tidigare arbeten åt beställaren. Vad beställarens övriga borgenärer angår äro dessa redan skyddade genom konkurslagens bestämmelser. En begränsning i kvittningsrätten skulle vidare ingripa i de allmänna kvittningsreglerna på ett sätt som icke kan överblickas utan närmare utredning.

Trots de invändningar, som sålunda kunna framställas mot den föreslagna lagstiftningen, finner utskottet i likhet med departementschefen, att det föreliggande behovet av denna lagstiftning är så stort, att densamma bör komma till stånd. Mot de huvudgrunder, på vilka förslaget är uppbyggt, har utskottet intet att erinra. Vissa spörsmål skola emellertid här nedan upptagas till särskild behandling.

Bland förutsättningarna för rätten att sälja eller bortskaffa godset uppställer förslaget, att två särskilda frister skola ha utlupit. Sålunda skola sex månader ha gått från det arbetet slutfördes och fordringen förföll till betalning. Vidare skola två månader ha förflutit från det hantverkaren an-

manat beställaren att lösa godset. Denna anmaning skall ske efter det arbetet slutfördes och fordringen förföll. Den tidigaste utgångspunkten för båda fristerna blir sålunda densamma.

Utskottet finner i likhet med departementschefen, att båda fristerna äro nödvändiga. På denna punkt har icke heller någon erinran framställts från lagrådets sida.

Däremot ha delade meningar yppats om utgångspunkten för de båda fristerna. Två ledamöter av lagrådet ha ansett, att sexmånadersfristen skall börja löpa, så snart som arbetet slutförts, oavsett om fordringen då förfallit. De båda övriga ledamöterna ha förordat, att båda fristerna skola börja löpa först när — förutom att arbetet slutförts — beställaren kommit i dröjsmål med betalningen. Propositionens här ovan återgivna förslag innebär en jämkning av det till lagrådet remitterade; ingen av de i lagrådet förordade lösningarna har dock härvid helt godtagits. I detta sammanhang må nämnas, att departementschefen — i anslutning till två lagrådsledamöter — uttalat, att i kravet på att fordringen skall ha förfallit till betalning icke bör i förevarande sammanhang inläggas mera än att rätt skall ha inträtt för hantverkaren att genast utkräva fordringen.

Bestämmandet av utgångspunkten för fristerna är uppenbarligen ett av de viktigaste spörsmålen i denna lagstiftningsfråga. Om icke fristerna utlöpt, föreligger icke rätt att sälja eller bortska godset. Det är därför av vikt, att utgångspunkten klart anges och att det med lätthet kan fastställas om och när fristerna utlöpt. Det må emellertid framhållas, att den exakta tidpunkten för fristernas utlöpande i den praktiska tillämpningen sannolikt icke kommer att spela alltför stor roll. Det torde i de flesta fall bli så, att hantverkaren icke ordnar med försäljning, förrän han har ett antal icke avhämtade föremål för vilka fristerna säkert utgått.

Den av två lagrådsledamöter föreslagna anordningen att låta sexmånadersfristen löpa, så snart arbetet slutförts, erbjuder ur nyss anförda synpunkter påtagliga fördelar. När arbetet slutförts kan i allmänhet fastställas med hjälp av hantverkarens bokföring eller genom vittnesmål. Innan hantverkaren har anledning att skrida till anmaning, har därefter så lång tid förflutit, att det i regel icke behöver bli föremål för delade meningar att betalningsskyldighet inträtt.

Av hänsyn till beställaren torde dock en sådan anordning icke vara tillräddlig. Härvid tänker utskottet i första hand på det fall att parterna överenskommit, att godset skall avhämtas och betalning erläggas vid en framskjuten tidpunkt eller att tidpunkten för prestationernas fullgörande å ömse sidor alls icke är bestämd. Sexmånadersfristen skulle under sådana förhållanden kunna börja löpa och rent av gå till ända utan att beställaren gjort sig skyldig till försummelse. Likartad kan situationen bli, om hantverkaren icke färdigställt godset å utlovad tid och beställaren, kanske efter att förut upprepade gånger ha efterhört detsamma, icke återkommit utan nöjt sig med att avvakta besked från hantverkaren om arbetets färdigställande.

Utskottet finner sålunda i likhet med departementschefen och de båda övriga lagrådsledamöterna, att båda fristernas utgångspunkt bör hänföras jämväl till förhållande, som sammanhänger med beställarens betalnings-skyldighet. Att därvid, såsom dessa lagrådsledamöter ifrågasatt, kräva att beställaren kommit i dröjsmål synes icke helt lämpligt. Utskottet får liksom departementschefen hänvisa till att tidpunkten för dröjsmålets inträdande kan bli synnerligen svår att fastställa.

Beträffande den i propositionen valda tidpunkten må framhållas, att det i allmänhet icke torde möta större svårigheter att fastställa, när denna tidpunkt inträffat. Överenskomma parterna, att godset skall avhämtas viss dag, lär beställaren då också vara skyldig att betala. Är tiden mera obestämd, exempelvis »i slutet av veckan» eller »om tre veckor», torde få antagas att fordringen förfallit viss ej alltför lång tid därefter. Ledning kan därvid ofta hämtas i vad som är brukligt inom branschen eller å orten. Förfallotiden torde sammanfalla med den tidpunkt, då hantverkaren fått rätt att genast utkräva fordringen.

Det kan emellertid icke förbises, att förhållandena stundom kunna vara oklara. Parterna ha måhända icke alls bestämt någon tid eller gjort den beroende av ovissa faktorer såsom tillgång på arbetskraft och material. Härvid förtjänar även uppmärksammas det förut berörda fallet, att hantverkaren icke kunnat färdigställa godset å utlovad tid och beställaren funnit sig i att vänta. Är tiden helt obestämd — vilket dock torde vara sällsynt — lär betalningsskyldigheten i analogi med 5 § skuldebrevslagen och 12 § köplagen icke inträda utan anfordran, d. v. s. utan att hantverkaren utkräver fordringen.

Såsom nyss omtalats har departementschefen förklarat, att man i kravet på att fordringen skall ha förfallit icke bör i förevarande sammanhang inlägga mera än att rätt skall ha inträtt för hantverkaren att genast utkräva fordringen. Sådan rätt synes i de sist angivna fallen kunna inträda, innan fordringen enligt vanliga regler förfallit till betalning. Med tanke härför har utskottet, som ansett att fristerna böra räknas från den tidigare tidpunkten, övervägt, om det icke vore riktigtast att låta den avsedda innebörden komma till uttryck i själva lagtexten. Utskottet vill dock icke förordna någon ändring i propositionens förslag, då detta i allmänhet icke torde föranleda missförstånd.

Oaktat det förut angivna önskemålet om klarhet beträffande utgångspunkten för fristerna icke synes ha för alla fall tillgodosetts, finner sig utskottet sålunda kunna tillstyrka propositionen i förevarande del.

Beträffande anmaningens innehåll ha två lagrådsledamöter föreslagit den avvikelser från propositionens förslag, att anmaningen skall giva besked även om fordringens belopp. Att så sker skulle uppenbarligen kunna vara av värde för beställaren.

Utskottet finner emellertid i likhet med departementschefen icke tillrädligt att kräva flera uppgifter i anmaningen än de i propositionens förslag angivna. Visserligen lär det icke vara nödvändigt att, såsom departementschefen förutsatt, göra upplysningen om fordringens belopp till ett villkor

för försäljningsrätt. Man finge emellertid i dylikt fall uppställa två olika slags föreskrifter om anmaningens innehåll, dels föreskrifter, som innefatta villkor för rätt att sälja eller bortscaffa godset, och dels föreskrifter, vars åsidosättande endast skulle medföra skadeståndsskyldighet. En sådan anordning vore icke lämplig. Härtill kommer, att i tillämpningen tvekan skulle kunna uppstå om vilket belopp som skulle angivas, enbart den försäljningsberättigade fordringen eller dennas belopp jämte eventuellt skadestånd och annan fordran, varför hantverkaren ämnar kvittningsvis uttaga betalning.

För att hantverkaren skall kunna använda den i 2 § uppställda hjälpreglerna erfordras, att han alltid avkräver beställaren eller dennes företrädare adressuppgift. För det fall att adressen är känd kan detta synas innebära en onödig formalitet. En ledamot av lagrådet har jämväl föreslagit viss jämkning av regeln till hantverkarens förmån, varigenom den angivna konsekvensen skulle kunna undvikas.

Ehuru detta förslag ur flera synpunkter förefaller tilltalande, anser sig utskottet icke kunna biträda detsamma. Det skulle, såsom departementschefen anført, alltför mycket rubba hjälpregelns konstruktion. Intresset av att tvekan om förutsättningarna för rätten att sälja eller bortscaffa godset i möjligaste mån undvikas kunde även bli sämre tillgodosett. Därjämte är det tydligt, att i de fall hantverkaren icke avfordrat beställaren adressuppgift, han i regel utan större svårighet bör kunna bevisligen delgiva beställaren anmaningen.

Rätten att sälja eller bortscaffa godset kan enligt 3 § icke begagnas, så länge tvist, varav denna rätt beror, är föremål för rättegång eller eljest för prövning i laga ordning. Uppenbarligen gäller detta ända till dess laga kraft ägande dom eller beslut i tvisten föreligger. Särskild erinran härom i lagtexten synes obehövlig.

I 6 § stadgas, att om vid godsets försäljning köpeskillingen, efter avdrag för försäljningskostnaderna, överstiger hantverkarens fordran, hantverkaren med angivet undantag utan dröjsmål skall tillställa beställaren överskottet. Med uttrycket »hantverkarens fordran» synes vara avsett hans fordran för arbete enligt 1 §. Enligt vanliga regler äger emellertid hantverkaren, såsom förut angivits, kvittningsvis avräkna vad han eljest kan ha att fordra, exempelvis för förvaring av godset eller annat skadestånd.

Den valda formuleringen, vilken icke torde vålla missförstånd, blir av betydelse för frågan om hantverkarens redovisningsskyldighet. Förslår köpeskillingen icke till mer än försäljningskostnaderna och hantverkarens fordran för utfört arbete, lär han icke kunna anses skyldig att redovisa utan att beställaren särskilt begär det. Uppstår däremot överskott, blir hantverkaren skyldig redovisa, även om han har annan fordran, som täcker överskottet. Vill han kvittningsvis göra sig betald för nämnda fordran ur överskottet, har han nämligen att enligt vanliga regler framställa yrkande om kvittning och verkställa avräkning mellan anspråken å ömse sidor. Det är av synnerlig betydelse att hantverkaren iakttaga vad sålunda åligger honom.

Såsom dag för i k r a f t t r ä d a n d e t föreslås den 1 januari 1951. Genom uttryckligt stadgande skall lagen vara tillämplig även om arbetet beställts dessförinnan. Utan att detta särskilt angives får anses klart, att icke blott beställningen utan även arbetets slutförande må i tiden komma före den angivna dagen. Hantverkarna få sålunda möjlighet att göra sig av med sitt lager av icke avhämtat gods.

Under åberopande av det ovan anförda får utskottet hemställa,

att förevarande proposition, nr 77, måtte bifallas av riksdagen.

Stockholm den 16 mars 1950.

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Ahlkvist, Olofsson, Lodenius, Lundgren, Lindblom, Cassel, Lindgren och Georg Pettersson; samt

från a n d r a kammaren: herrar Rylander, Olsson i Mellerud, Johansson i Norrfors, Lindberg, Landgren, Gustafsson i Borås, Stattin och Ekström.
